

Julgeoleku riskide maandamine riigihangetes

Julgeolek on riigi toimimiseks vajalike valdkondade kaitstus erinevate ohtude eest ning varustatus hädavajalike ressursidega.

Muutunud geopoliitiline olukord Euroopas on esile toonud vajaduse pöörata senisest enam tähelepanu julgeoleku riskidele riigihangetes, sest tekkinud on uued ohud ning olemasolevad riskid suurenenud¹.

Täpsemalt öeldes esineb oht riigi julgeolekule, kui hankelepinguid asuvad täitma ettevõtjad või täitmisel kasutatakse tehnoloogiat, mis pärinevad demokraatlikke väärtusi mitte jagavatest riikidest. Riskid võivad esineda eelkõige sellistes riigihangetes, kus ollakse tarnijast strateegiliselt sõltuv, ettevõtja saab juurdepääsu tundlikule teabele või pakub riigikaitse ülesannete täitmiseks vajalikku taristut. Näiteks võivad niisugused riigihanked hõlmata arvutitöökohta seadmete, nutiseadmete, valvesüsteemide ja -kaamerate, andmeside /võrguseadmete, droonide, röntgenseadmete või muu sarnase tehnika ostmist. Strateegiline sõltuvus võib tekkida näiteks siis, kui leping puudutab toodet või teenust, mille turul on vähe pakkujaid, või kui tarne järsk katkemine põhjustaks hankija tegevuse seiskumise.

Käesolev dokument annab ülevaate hankijate võimaluste kohta eelnimetatud riskide maandamiseks kehtivate õigusaktide alusel.

Kehtivad õiguslikud alused ja nende kohaldamise ulatus

Riigihankel osalevate ettevõtjate ringi piiramine ettevõtja asukoha põhiselt

Riigihangete seaduse (edaspidi RHS) § 7 lg 3 kohaselt võib hankija lubada riigihankele osalema üksnes RHS § 3 p-s 2 nimetatud riikidest pärit ettevõtjaid. Need riigid on Euroopa Liidu liikmesriigid, Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigid või WTO GPA-ga ([Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankeleping](#)) ühinenud riigid, samuti riigid, kellega Euroopa Liit on sõlminud vastastikuse vabakaubandusleppe, mis sisaldab ka riigihankeid käsitlevaid sätteid². Seega on võimalik sõnaselgelt riigihanke alusdokumentides sätestada, et kolmandatest riikidest pärit ettevõtjaid (vajadusel võib täpsustada, millistest konkreetsetest riikidest pärinevaid ettevõtjaid) riigihankele ei lubata ning sellised ettevõtjad kõrvaldatakse RHS § 95 lg 4 p 12 alusel. Euroopa Komisjon on loonud töövahendi [Access2Markets](#), mis aitab hankijatel kontrollida milliste riikide ettevõtjatele tuleb tagada võrdne kohtlemine riigihangetes.

Nimetatud sätte kohaselt võib välistada riigihankel osalemisest muude riikide ettevõtjad ka siis, kui pakkuja või taotleja soovib nende ettevõtjate näitajatele tugineda kvalifitseerimistingimuste täitmiseks, st keelata nendele ettevõtjatele tuginemine. Samuti saab hankija sätestada, et sellised ettevõtjad ei tohi osaleda hankelepingu täitmisel alltöövõtjatena.

Säte on kohaldatav kõigile riigihangetele, nii üle rahvusvahelise kui ka alla rahvusvahelise piirmäära ning nii kaitse- ja julgeoleku kui ka võrgustikusektoris³. Selleks tuleb hankijal riigihankes seada tingimus, et riigihankel võivad pakkumuse esitada vaid RHS § 3 p-s 2

¹ Vt lisaks Eesti julgeoleku poliitika alused. Kättesaadav <https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/julgeolekupoliitika>;

² Selliste riikide hulka ei kuulu näiteks Hiina Rahvavabariik ja Vene Föderatsioon;

³ Võrgustikusektori tegevusalad on gaas, soojusenergia, elektrienergia, vesi, transporditeenus, sadamad, lennuväljad, postiteenus, kaevandamine.

nimetatud riikide ettevõtjad ja kolmandate riikide ettevõtjad kõrvaldatakse. Rahandusministeerium on koostanud juhise Vene Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi ettevõtjate riigihangetel osalemise piiramisest, milles on mh toodud tingimuse sõnastuse näidis.⁴

Lisaks peavad hankijad teadma Euroopa Liidu kohtu muutunud praktikat kolmandate riikide ettevõtjatele kohalduva õiguse kohta. Seni ei ole kolmandate riikide ettevõtjatele teistsuguseid reegleid kohaldatud. See tähendab, et kui hankija oli lubanud neil hankemenetluses osaleda, koheldi kõiki ettevõtjaid võrdselt, ent 22.10.2024 tegi Euroopa Kohus otsuse⁵, milles leidis, et kõnealuste ettevõtjate suhtes ei või kohaldada hankedirektiive üle võtvaid riigisiseseid õigusnorme, sest nende eesmärk on anda võrdsed õigused üksnes nende riikide ettevõtjatele, kes on loonud võrdse ja vastastikuse võimaluse riigihangetes osalemiseks. Sisuliselt eeldab kohus, et kolmandate riikide ettevõtjate jaoks peaks hankija looma riigihanke alusdokumentides (RHAD) eraldi reeglid. Mis nende reeglite sisu oleks ja kuidas neid vaidlustada, ei ole hetkel veel selge.

Tähele tuleb panna, et RHS § 3 p 2 alusel ei saa välistada ettevõtjaid, kes on asutatud Euroopa Liidus või Euroopa majanduspiirkonna või teistes RHS § 3 p-s 2 nimetatud riikides, ent kelle omanike, juhtide või tegelike kasusaajate hulgas on kolmandate riikide kodanikke või kes on nendega mingil muul moel seotud. Samuti ei saa selle sätte alusel välistada kolmandatest riikidest pärit tooteid (tehnoloogiat), kui seda pakub RHS § 3 p-s 2 nimetatud riigis asutatud ettevõtja.

Rahvusvahelised ja Vabariigi Valitsuse sanktsioonid

Riigihangetes ei ole lubatud hankelepingu sõlmimine isikuga, kellelega lepingu sõlmimine riiksu rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rahvusvahelise sanktsiooni seaduse tähenduses – selline isik kõrvaldatakse riigihanke menetlusest RHS § 95 lg 1 p 5 alusel. Mainitud sätte kohaldub otse seaduse alusel ning selle sisu ei pea riigihanke alusdokumentidesse ümber kirjutama ning norm kohaldub kõigis riigihangetes, mida rahvusvahelised või Vabariigi valitsuse sanktsioonid puudutavad ning käsitleb peamiselt Venemaa ettevõtjaid.

Juhul, kui isik ise sanktsioneeritud ei ole, ent pakkumuse esemes sisalduvad kaubad, millele on kehtestatud rahvusvaheline või Vabariigi Valitsuse sanktsioon, on sellise lepingu sõlmimine keelatud. Sanktsioneeritud toodete pakkumuse korral pakkujat menetlusest ei kõrvaldata, vaid lükatakse pakkumus tagasi RHS § 114 lg 2¹ alusel. Säte laieneb sanktsioneeritud asjadele, teenustele või ehitustöödele (nt hankimine konkreetsest riigist või piirkonnast). Peatselt jõustuva rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muudatuse kohaselt võib hankija pöörduda kahtluse korral Rahapesu Andmebüroo poole, kes on riigihangete valdkonnas pädevaks asutuseks sanktsioonide küsimuses.

Võrgustikusektoris pakkumuse tagasilükkamine kui üle 50% pakutavatest asjadest on pärit kolmandatest riikidest

Võrgustikusektori hankijal on õigus RHS § 162 lg 1 kohaselt asjade hankelepingu sõlmimiseks esitatud pakkumus tagasi lükata, kui üle 50 protsendi pakkumuse kogumaksumusest moodustavad asjad, mille päritolu kolmandatest riikidest on kindlaks määratud vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu

⁴ Kättesaadav: <https://www.fin.ee/media/8842/download>

⁵ Euroopa Kohtu 22.10.2024 otsus kohtuasjas C-652/22, p-d 63-64.

tolliseadustik (ELT L 269, 10.10.2013, lk 1–101) (vt <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1683806537683&uri=CELEX%3A32013R0952>). Hankija ei saa pakkumust tagasi lükata, kui Euroopa Liit on asjaomase kolmanda riigiga sõlminud kokkuleppe, mis tagab Euroopa Liidu liikmesriikide ettevõtjatele võrreldava ja tõhusa juurdepääsu kolmandate riikide turgudele.

Kui võrgustikusektori hankija sellist pakkumust tagasi ei lükka, eelistab ta võrdsete tulemuste korral sellist pakkumust, kus on kolmandatest riikidest pärit asju vähem, välja arvatud siis, kui eelistamine sunniks hankijat sõlmima hankelepingut niisuguste seadmete soetamiseks, mis ei oleks olemasolevate seadmetega tehniliselt kokkusobivad või mille käitamine ja hooldamine tooks kaasa ülemääraseid tehnilisi probleeme või ebaproportsionaalselt suuri kulusid.

Klassikalises sektoris ja kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas ei ole lubatud asjade päritolule piiranguid seada.

Seega on see säte kasutatav üksnes võrgustikusektoris ja üksnes asjade riigihangetes.

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas lisanõuded tarnekindlusele, konfidentsiaalsusele, usaldusväärsele, ettevõtja tehnilisele ja kutsalasele pädevusele ning kõrvaldamise alus

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihangetes on hankijal julgeolekuhuvide tagamiseks laiemad võimalused riigihanke alusdokumentide tingimuste seadmisel, näiteks tarnekindluse⁶ või konfidentsiaalse teabe täiendava kaitse osas⁷ (RHS § 175), tehnilise kirjelduse koostamisel⁸ (RHS § 176) ja pakkuja või taotleja hankemenetlusest kõrvaldamiseks olukorras, kus pakkuja või taotleja ei ole teadaolevalt piisavalt usaldusväärne, et välistada riigi julgeolekule avalduvaid ohte (RHS § 177 lg 2 punkt 1). Lisaks on võimalik seada täiendavaid nõudeid ka pakkujate või taotlejate tehnilisele ja kutsealasele pädevusele (RHS § 178). Kui hankija ei ole nimetatud sätete alusel hankedokumentides tingimusi seadnud, siis otse RHS alusel pakkujaid hankemenetlusest välistada ei saa.

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihanke korraldamise õigus sõltub hanke esemest, hankijaks võib olla iga hankija. Üldjuhul on kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hanke korraldajaks Kaitse- ja Siseministeeriumi valitsemisala asutused.

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihange RHS-i tähenduses on⁹:

1) sellise kaitseotstarbelise asja ostmine, mis on projekteeritud või kohandatud sõjaliseks otstarbeks ning mis hõlmab laskemoona, lõhkeainet, relvastust, inseneri-, side- ja seirevarustust, riide- ja erivarustust, maismaa-, mere- ja õhusõidukeid, nendega seotud remondi- ja hooldusvahendeid ja muid sõjalistel eesmärkidel kasutatavaid materjale, sealhulgas selle mis tahes osa, koostisosa ja alamkoost või üks neist;

⁶ Avaliku sektori hankija võib hankedokumentides täpsustada tarnekindluse nõudeid. See võib hõlmata näiteks tootmise, remondi või hoolduse geograafilise asukoha piiramist Euroopa Majanduspiirkonnaga, et vältida avaliku sektori hankija võimalikku varustuskatkestust. Pakkujalt võib ka nõuda, et ta looks ja/või säilitaks vajaliku suutlikkuse, et tulla toime avaliku sektori hankija vajaduste suurenemisega, mis on kriisilukorrast tingitud.

⁷ Näiteks ettevõtjaga konfidentsiaalsuskokkuleppe sõlmimine enne hankelepingu täitma asumist;

⁸ Teenuste puhul võib kaaluda rahvusvahelisi standardeid ISO27001 infoturbe kohta või ISO31000 riskijuhtimise kohta. Neid võib pakkujalt nõuda ainult siis, kui on olemas piisav seos toote või teenusega;

⁹ RHS § 169 lg 1.

2) sellise julgeolekuotstarbelise asja, sealhulgas selle mis tahes osa, koostisosa või alamkoostisosa ostmine, mis eeldab või sisaldab riigisaladust, salastatud välisteavet või muud juurdepääsupiiranguga teavet või millega see kaasneb;

3) punktides 1 ja 2 nimetatud asjadega otseselt seotud ja nende elutsükli etappide jaoks vajalike asjade ostmine ning teenuste või ehitustööde tellimine;

4) selliste sõjalise otstarbega teenuste või ehitustööde tellimine ning julgeolekuotstarbeliste teenuste või ehitustööde tellimine, mis eeldavad või sisaldavad riigisaladust, salastatud välisteavet või muud juurdepääsupiiranguga teavet või millega see kaasneb.

Erandi seoses salajase teabega, eriliste turvalisusnõuetega ja oluliste julgeolekuhuvide kaitsega

Eriti suure julgeolekuriskiga olukordades on võimalik ka riigihanke menetlus korraldamata jätta RHS § 11 lg 1 p 20 alusel, mille kohaselt on see lubatav neljal erineval juhul:

- (I) hankeleping on seotud riigisaladusega või välisriigi salastatud teabega riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse tähenduses,
- (II) lepingu täitmine eeldab kooskõlas õigusaktidega eriliste turvalisusnõuete täitmist,
- (III) hankelepingu sõlmimisel või ideekonkursi korraldamisel riigihangete seaduses sätestatud korras kohustaks hankijat avaldama teavet, mida ta peab riigi oluliste julgeolekuhuvide vastaseks või
- (IV) erandi kohaldamine on otseselt vajalik riigi oluliste julgeolekuhuvide kaitsmiseks.

Igal juhul on erandi kasutamine õigustatud üksnes tingimusel, et julgeolekuhuve ei saa tagada vähem sekkuvate meetmetega.

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihangetes on võimalik jätta riigihanke menetlus korraldamata muuhulgas siis, kui leping on seotud luure- või vastuluuretegevusega või kui RHS kohaldamine kohustaks hankijat andma teavet, mida ta peab riigi oluliste julgeolekuhuvide vastaseks¹⁰.

Riigi julgeolekuhuvi defineerimine ning sisustamine on riigi enda pädevuses, seega on punktis IV nimetatud aluse näol tegemist võimalusega riigi julgeolekuga seotud hinnanguliste riskide tuvastamisel jätta riigihanke menetlus korraldamata. Näiteks saab riigi olulise julgeolekuhuvina defineerida riigikaitseülesannete täitmiseks vajaliku riigi kriitilise infrastruktuuri ja teenuste toimimise kriisides, sisejulgeolekut ohustavas ja sõjaolukorras.

Samas tuleb silmas pidada, et tegemist on konkurentsi kahjustava meetmega ning selle kasutamine on põhjendatud kõrge esinemistõenäosuse ja suure mõjuga riski korral ning erandi kasutamise otsus peab tuginema ohuhinnangul või riskianalüüsil. Samuti on vajalik silmas pidada, et üldjuhul on vajalik vastav hinnang anda enne riigihanke alustamist.

Kuigi RHS ei kohusta §-s 11 nimetatud erandi alusel sõlmitud lepingu kohta teavet avaldama riigihangete registris, võib ettevõtja, kes saab lepingu sõlmimisest teada ja leiab, et lepingu sõlmimine ilma hanketeadet avaldamata ei olnud RHS-i kohaselt lubatud, vaidlustada lepingu riigihangete vaidlustuskomisjonis.¹¹ Riigisaladuse ja salastatud välisteabega seotud hankeasjas võib ettevõtja esitada oma õiguste kaitseks kaebuse hankija tegevuse peale otse

¹⁰ RHS § 170 lg 1 p 2 ja 3.

¹¹ RHS § 185 lg 4 p-d 1 ja 3. Vaidlustuse esitamise tähtajad on sätestatud RHS § 189 lg 6 (10 päeva vabatahtliku teate avaldamise korral) ja 8 (6 kuud lepingu sõlmimisest vabatahtliku teate avaldamiseta).

halduskohtusse.¹² Sealjuures saab halduskohtus vaidlustada nii hankija tegevust menetluse läbiviimisel (sh riigihanke alusdokumente ja hankija otsuseid) kui ka sõlmitud lepingut.¹³

Samas on tegemist võimalusega, mida saab vajadusel kasutada kõigi sektorite riigihangetes, nii üle kui ka alla rahvusvahelise piirmäära riigihangete puhul. RHS-is ei ole erandi kasutamist piiratud isikute ringiga ja erandi kohaldamine sõltub hanke esemest.

Erandi rakendamisel soovitame järgida järgmiseid juhiseid:

- 1) Teha enne hanke menetluse alustamist turu-uuring hanke ettevalmistamiseks, seejuures ei tohi ohtu sattuda kaitsmist vajav teave.
 - 1.1) Eesmärk on välja selgitada võimalike pakkujate ja pakutavate toodete ring ning toote turuhind.¹⁴
 - 2) Tagada hankija kasutatavate rahaliste vahendite ratsionaalne ja säästlik kasutamine.
 - 2.1) Koostada riigihanke läbiviimise tingimused nii, et üldjuhul saavad mitu ettevõtjat esitada konkureerivad pakkumused.
 - 3) Edastada pakkumise kutse dokumendid üheaegselt vähemalt kolmele pakkujale.
 - 3.1) Küsida võrreldavad pakkumused vastavas valdkonnas tegutsevalt ettevõtjalt võrdsetel alustel.
 - 3.2) Määrata mõistlik tähtaeg pakkumuste esitamiseks.
 - 3.3) Kui mitmelt ettevõtjalt pakkumuste küsimine ei ole võimalik, põhjendada kirjalikult taasesitamist võimaldavas vormis. Näiteks juhul kui tegemist on ainuõigusega, tehniliste põhjustega vms.
 - 4) Moodustada vähemalt kolmeliikmeline erapooletu hindamiskomisjon.¹⁵
 - 4.1) Läbiviidav menetlus peab olema hankija koostatud dokumentidega kooskõlas, samuti peab olema kontrollitav pakkumuste hindamine, sh pakkumusele esitatud etteheidete asjakohasus¹⁶.
 - 4.2) Koostada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kokkuvõtte menetluse läbiviimisest ja tulemustest.
 - 4.3) Arvestada, et nii erandi kasutamine kui menetlemisel tehtud otsused ja toimingud on vaidlustatavad.

Rahvusvaheliste hangete instrument

2022. aasta 23. juunil võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2022/1031, kolmandate riikide ettevõtjate, kaupade ja teenuste juurdepääsu kohta liidu riigihanke- ja kontsessiooniturgudele ning selliste menetluste kohta, millega toetatakse läbirääkimisi Euroopa Liidu ettevõtjate, kaupade ja teenuste juurdepääsu üle kolmandate riikide riigihanke- ja kontsessiooniturgudele (rahvusvaheliste hangete instrument) (vt [EUR-Lex - 32022R1031 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)). Määruse kohaselt võib Euroopa Komisjon vastu võtta meetmed kolmandatest riikidest pärit pakkujate või kolmandatest riikidest pärit asju, teenuseid või ehitustöid sisaldavate pakkumuste riigihanke menetluselt kõrvale jätmise või teatud juhtudel nende mitte-eelistamise kohta, kui tehakse kindlaks, et nendes riikides kehtivad riigihangete

¹² HKMS § 268 lg 1¹.

¹³ Kaebuse esitamise tähtajad on toodud HKMS § 270 lg-s 1¹(10 päeva, 30 päeva või 6 kuud sõltuvalt asjaoludest).

¹⁴ Turuhinna analüüs aitab vältida ettevõtjale ebaseadusliku riigiabi andmise riski.

¹⁵ Aitab vältida toimingupiirangu ja huvide konflikti riski.

¹⁶ TlnRKm 12.06.2023 kohtuasjas 3-13-1061, p 12.

praktikad asetavad Euroopa Liidu liikmesriikide pakkujaid ebavõrdsesse olukorda.¹⁷ Määrust ei kohaldata kaitse- ja julgeoleku valdkonnas.

Välisriikide subsiidiumide kontroll

2022. aasta 14. detsembril võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2022/2560, mis käsitleb siseturgu moonutavaid välisriigi subsiidiume (vt https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.330.01.0001.01.EST&toc=OJ%3AL%3A2022%3A330%3ATOC#share).

Riigihangetes, mille eeldatav maksumus on vähemalt 250 miljonit eurot käibemaksuta, tuleb osalevatel ettevõtjatel esitada koos pakkumuse või taotlusega teatis kõikide viimase kolme aasta jooksul kolmandatest riikidest saadud rahaliste toetuste kohta, mis on kokku vähemalt 4 miljonit eurot. Kui ettevõtja kolmandatest riikidest rahalist toetust saanud ei ole või jääb toetuste summa kokku alla 4 miljoni euro, tuleb esitada sellesisuline deklaratsioon.

Teatise ja deklaratsiooni edastab hankija viivitamatult Euroopa Komisjonile. Komisjon vaatab esitatud dokumendid läbi, nõudes vajadusel täiendavat teavet ning otsustab, kas algatada saadud toetuste kohta põhjalikum uurimine. Põhjalikuma uurimise tulemusena otsustab komisjon, kas asjaomase ettevõtja poolt saadud rahalised toetused on siseturgu moonutavad ning võib keelata selle ettevõtjaga hankelepingu sõlmimise.

Määrust kohaldatakse alates 12. juulist 2023 alustatud riigihanke menetluste või sõlmitud riigihankelepingute suhtes. Komisjon on lisaks 10. juuli 2023 vastu võtnud rakendusmääruse (EL) 2023/1441 üksikasjaliku korra kohta, mille alusel komisjon korraldab menetlusi vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2022/2560, mis käsitleb siseturgu moonutavaid välisriigi subsiidiume (vt <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:02023R1441-20231027>). Määrust (EL) 2022/2560 ei kohaldata kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihangetes.

Riigihanke alusdokumendid, sh tehniline kirjeldus

Riigihanke tehnilise kirjelduse koostamisel lähtub hankija enda vajadusest, samas ei tohi tehniline kirjeldus olla põhjendamatult konkurentsi piirav. Juhul kui hangitakse asju või teenuseid, mille puhul on kõrgendatud julgeoleku risk, ning on võimalus, et riigihankes osalemisest on huvitatud kolmandate riikide ettevõtjad või EL ettevõtjad, kes vahendavad hankijale kolmandates riikides toodetud tooteid või osutavad riigile kriitilise tähtsusega teenuseid kolmandates riikides toodetud tehnoloogia abil, tuleks hankijatel teha hoolikalt turuanalüüs ja pöörata tehnilise kirjelduse aga ka kvalifitseerimise tingimuste koostamisel tähelepanu nõuetele, mis võimaldavad riske maandada. Kuna hanked on väga erinevad, siis ei ole võimalik soovitada universaalseid tingimusi, mis sobiks kasutamiseks igas riigihankes. See eeldab hanke eseme väga head tundmist ning teadmist, milliseid tingimusi on asjakohane hankes lisada.

Küll saab hankija võtta kasutusele meetmed alusdokumentides sisalduva teabe konfidentsiaalsena hoidmiseks. Nimelt võib hankija hoiduda andmete edastamisest elektrooniliselt (RHS § 77 lg 2) või jätta osa andmetest riigihangete registris avaldamata, kui see on vajalik eriti tundliku iseloomuga teabe kaitsmiseks (RHS § 77 lg 3). Niisugusel juhul märgitakse hanketeates millise kanali kaudu alusdokumendid kättesaadavaks tehakse ning põhjendatakse teabe konfidentsiaalsena hoidmise vajadust. Samuti tuleb hanketeates selgitada

¹⁷ Esimese uurimise algatas Euroopa Komisjon 24.04.2024 seoses Hiina meditsiiniseadmete hankimise praktikaga

millistel tingimustel saab alusdokumentidega tutvuda (konfidentsiaalsusleppe sõlmimine), kas ja kuidas on juurdepääsu asjaomastele dokumentidele piiratud (ettevõtjal riigisaladuse töötlemise loa või tema töötajal riigisaladusele juurdepääsu õiguse olemasolu) ning mitmeetapilise menetluse korral millisest etapist alates on alusdokumentidega täies mahus võimalik tutvuda.

Hea abinõu tundliku teabe kaitsmiseks on kaheetapilise hankemenetluse valimine.

Piiratud hankemenetlus RHS § 53	Läbirääkimisi ei toimu
Konkurentsipõhine läbirääkimistega hankemenetlus RHS § 48 lg 3 ja § 67	Võimalikud läbirääkimised

Kaheetapilises menetluses tehakse kõigepealt valik taotlejate hulgast ning alles seejärel kutsutakse valitud pakkumist esitama. See on hea viis piirata juurdepääsu lepingu tundlikele dokumentidele ainult ettevõtjatega, kes on eelnevalt tõestanud, et nad vastavad hankija valikukriteeriumidele. Samuti saate sellisel moel tagada, et need ettevõtjad töötlevad tundlikke dokumente turvaliselt, täites selleks kehtestatud reegleid. Samas tuleb tähele panna, et taotlejatel peab olema piisavalt teavet otsustamiseks kas nad saavad pakkumise esitada.

Koondtabel

Meetmete rakendatavus hanke sektorite lõikes

	Klassikaline	Võrgustik	Kaitse- ja julgeolek
1. Piirang pakkuja päritolule kolmandast riigist	jah	jah	jah
2. Rahvusvaheline või Eesti sanktsioon	jah	jah	jah
3. Toodete päritolu kolmandast riigist	ei	jah	ei
4.A Nõuded tarnekindlusele, konfidentsiaalsusele	jah ¹⁸	jah ¹¹	jah
4.B Ettevõtja ebausaldusväärus	ei	ei	jah
5. Riigisaladuse ja muu salajase teabega seotud erand	jah	jah	jah
6. Rahvusvaheliste hangete instrument	jah	jah	ei
7. Välisriigi subsidiumi kontroll al 250 milj eur	jah	jah	ei
8. Riigihanke tingimused (tehniline kirjeldus)	jah	jah	jah
9. RHAD-s sisalduva teabe konfidentsiaalsena hoidmine	jah	jah	jah
10. Mitmeetapilise menetluse kasutamine	jah	jah	jah

Hankemenetluse lõpetamine lepingut sõlmimata

Teatud juhtudel võib olla vajalik võtta operatiivselt kasutusele meetmeid hoidmaks ära riigile julgeolekuohtu kujutava ettevõtjaga lepingu sõlmimist või mõne tehnoloogia soetamist olukorras, kus hankemenetluses on võitja juba selgunud või selgumas ning eelnevalt välja toodud lahendustest enam abi ei ole.

Hankijal on sellises olukorras võimalik oma kaalutusotsusele tuginedes hankemenetlus lepingut sõlmimata lõpetada (kehtetuks tunnistada). Hankemenetluse lõpetamine lepingut sõlmimata tuleb kaalutusotsusena hankija poolt põhjendada ning vastav hankija otsus on pakkuja(te) poolt vaidlustatav. Kui hankemenetluse kehtetuks tunnistamise põhjus on üksnes julgeolekuriskist tulenev, tuleb vastav hinnang anda riiklikul julgeolekuasutusel. Ühtlasi väljub sellisel juhul kaalutus hankija pädevusest ning julgeoleku riskide hinnangu väljastanud

¹⁸ Üksnes hankelepingu täitmise tingimusena

Julgeolekuasutusel tuleb hankija hanke kehtetuks tunnistamise otsuse vaidlustamise korral vaidlustuskomisjonis või kohtus vajadusel esitada vastavad põhistatud seisukohad.

Rõhutame, et sellise lahenduse kasutamine saab olla vaid konkreetse juhtumi põhine ning peab olema riiklike julgeolekuriskihinnanguid andvate asutuste poolt koordineeritud.

Sõltuvalt konkreetsest kaasusest, mille puhul hankemenetluse lepinguta lõpetamine julgeolekuriskide maandamise kaalutlusel on kasutusele võetud, on hanke eseme soetamiseks (uue hanke läbiviimine) võimalik kasutada kas nõ julgeolekuerandit (ülevaate p 1.5) või aluse olemasolul kaitse-julgeolekuvaldkonna hanget (ülevaate p 1.4) või muid eelpool kirjeldatud meetmeid uues hankemenetluses.

Hankelepingu eritingimused

Nagu eespool kirjeldatud, võivad riigihanke menetluses lubatud piirangud ning vastavuse- või hindamiskriteeriumid jääda hankijale ebapiisavaks julgeoleku riskide maandamiseks. Kuna võrreldes menetluse läbiviimisega on hankijal hankelepingu tingimuste seadmisel lai diskretsioon, tasub julgeoleku riskide maandamiseks kaaluda lepingu eritingimuste kehtestamist. Näiteks võivad niisugusteks abinõudeks olla ettevõtjaga konfidentsiaalsuskokkuleppe sõlmimine, päritoluriigi deklaratsiooni esitamine, turvasertifikaatide omamine või standardite järgimine, samuti toodete/teenuse varustuskindluse tagamine. Konfidentsiaalsuskohustuse puhul kohustatakse ettevõtjat hoidma talle riigihankega kättesaadavaks tehtud teavet saladuses. Konfidentsiaalsuskohustuse täitmiseks võib ette näha eduka pakkuja kohustuse allkirjastada pärast hankelepingu sõlmimist riigihanke alusdokumentidele lisatud konfidentsiaalsuskokkuleppe. Teiseks võib edukalt pakkujalt ning tema alltöövõtjatelt nõuda päritoluriigi deklaratsiooni esitamist. Viimases kinnitavad ettevõtjad, et nende päritoluriigis kohaldatavad õigusnormid pakuvad piisavaid tagatisi seoses konfidentsiaalsuskohustusega päritoluriigi ametiasutuste ees. Samas tuleb kõigi tingimuste puhul järgida proportsionaalsuse põhimõtet.

Koostatud Rahandusministeeriumi riigi osaluspoliitika ja riigihangete osakonnas
juulis 2024, täiendatud jaanuaris 2025.

Vt lisaks

Belgia juhis „[Julgeolekuriskide vähendamine riigihange lepingutes](#)“;

Hollandi juhis „[Julgeoleku riskide maandamise abinõud riigihangete puhul](#)“.